

Članek Dušana Kalca (Kjer so regljale žabe) govori o kalih, njihovem pomenu in vlogi, ki ju potrjujejo že stara ledinska imena. Avtor, ki je sam odrasel v sosednji vasi, je zelo slikovito opisal, čemu vse je nekdaj služil kal, ki so ga vzdrževali in skrbeli zanj, katerega namen pa je v današnjih časih popolnoma nepomemben, zato so jih v mnogih vaseh osušili in opustili.

Urednica zbornika Kristina Kovačič je v sestavku Spomini in podobe iz vaše preteklosti kronološko obdelala življenje na vasi s pomočjo starih slik, ki so skrbno komentirane, spoprijela pa se je tudi z lokalnim izrazoslovjem na osnovi osebnih pričevanj.

Knjiga je opremljena s fotografijami najstarejših listin, zemljevidov, hiš in drugih značilnih objektov, objavlja seznam parcel z ledinskimi imeni, slovar narečnih izrazov in drugih manj znanih besed, drži pa se tudi prakse tovrstnih publikacij zadnjih let, da je celotna prevedena v italijanščino. Takšna je odličen prispevek k poznavanju preteklosti nas samih, procesov rasti in upadanja neke ožje skupnosti kot delčka širše skupnosti nekega naroda.

Metka Gombač

Alojzij Novak, **Črniška kronika**. Gorica : Mohorjeva družba, 1992. 309 strani.

Sredi Vipavske doline leži po Kuclem vas Črniče. Robert Musil je ime tega kraja vmetil v svetovno književnost. Med prvo svetovno vojno je bil v Črničah avstro-ogrski vojak, takrat je v svoj dnevnik zapisal nekaj utrinkov o vasi in vaščanih. Objava *Črniške kronike*, ki jo je v letih 1940–1965 pisal črniški dekan in kasneje (od leta 1944) stolni kanonik v Gorici Alojzij Novak, pa je seveda namenjena slovenski javnosti.

Alojzij Novak je bil rojen v Trnovem pri Ilirski Bistrici, konec leta 1914 je postal župnik in dekan v Črničah. Tu je služboval le kak mesec manj kot trideset let, od leta 1944 pa je do smrti živel v Gorici.

Dekan Novak je svojo službo v Črničah zasedel v vojnem času in začetek vojne v Posočju ga je spodbudil k odločitvi, da nadaljuje s pisanjem župnijske kronike, ki jo je pričel pisati njegov predhodnik dekan Ivan Murovec. To kroniko je pisal do leta 1933, potem pa se je po sedmih letih odločil, da s pisanjem župnijske kronike nadaljuje. Bil je čas druge svetovne vojne. Dekan Novak je umrl poleti leta 1967 v Gorici. Dve leti pred smrtjo je svoj zapis podaril dr. Kazimirju Humarju, ki je skupaj z dr. Rudolfom Klincom večkrat opozarjal na pomembnost Novakovih zapisov. Goriška Mohorjeva družba se je petindvajset let po Novakovi smrti odločila, da v okviru svojih koledarskih knjig za leto 1993 kot tretjo knjigo knjižne zbirke *Naše korenine* objavi Novakovo črniško kroniko za čas med drugo in po drugi svetovni vojni (1940–1965). Delo je pripravil za objavo Boris Mlakar, ki je poleg redakcijskega dela na Novakovem besedilu prispeval še opombe in Novakovo biografijo.

Prvi zapis v objavljeni črniški kroniki je z dne 31. maja 1940, ko je na svetu že divjala vojna. Novak je ves pod vtisom vojne, pod vtisom prerokovanja o grozotah, ki jih bo doživel svet (vaeh clamabit). Seveda pa je Novakovo zapisovanje, ki ni dnevniško, v prvi vrsti namenjeno krajevnim dogodkom, slikanju razmer v primorski vasi v mesecih pred napadom Italije na Jugoslavijo. Novak je odločilen narodnjak, svojo zavednost je dokazoval od konca prve svetovne vojne pa tudi takrat, ko se je upiral italijanizaciji cerkve na Goriškem. Partizanski boj, o katerem prvič govori 2. maja 1942, je sprejemal z mnogimi pomisleki, prav zaradi komunistične partije. Podobno razmerje je imel do domobranstva zaradi povezav z Nemci. Novakovi zapisi so pravzaprav odličen primer in vir za razpravljanje o odnosih primorske duhovščine do partizanskega gibanja. V dosedanjih objavah je preveč poenostavljanj, saj so bile medvojne razmere preveč zapletene in je morala duhovščina uravnati svojo vlogo dušnega pastirja v odnosu do višje cerkvene oblasti, do fašizma, na katerega ideologijo ni pristajala, in do osvobodilnega boja, katerega temeljno izhodišče je morala že zaradi narodne zavesti podpirati.

Črniška kronika upodablja vso pestrost vojnih dni; še pred koncem vojne – 21. avgusta 1944 je zadnji vpis iz Črnič – se je njen pisec preselil v Gorico. Tu se seveda kronika konča, vendar s svojim pisanjem Novak nadaljuje. Prav marljivo opisuje dogodke po maju 1945, poleti 1945 postane urednik Slovenskega Primorca, časnika, ki je v opoziciji do narodnoosvobodilnega gibanja in njegovih poveljnih naslednikov. Zadnji vpis v črniško kroniko, ki pa to v resnici ni več, nosi datum 25. aprila 1965.

Boris Mlakar je uredniško delo opravil zgledno, tudi biografski zapis o Alojziju Novaku je zgleden primer, kako naj se pišejo podobni prikazi, ki sicer običajno vsebujejo preveliko mero stanovske solidarnosti. Urednik Mlakar povsem na mestu opozarja na še starejšo črniško kroniko (pisca Ivan Murovec in Alojzij Novak) in na potrebo, da se objavi.

Branko Marušič

Kulturni spomeniki in njihov pomen. Zbornik povzetkov raziskovalnih nalog osnovnošolcev. XXIV. srečanje mladih raziskovalcev zgodovine in I. srečanje mladih geologov. Ljubljana : Zveza prijateljev mladine Slovenije 1993. 130 strani. (Informacije ZPMS št. 3/1993).

Skupini zanesenjakov pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije (ZPMS) gre zasluga, da raziskovalna dejavnost zgodovinskih krožkov na osnovnih šolah ni zamrla tudi po osamosvojitvi. S to dejavnostjo je začela ZPMS v šolskem letu 1968/69, ko je bila razpisana prva raziskovalna tema »Moj kraj v preteklosti«. Rezultati so bili predstavljeni prvič na srečanju mladih raziskovalcev na Ptuj leta 1969. Od takrat so ta srečanja vsako leto v drugem kraju. Vse do leta 1987 so izključno prevladovala teme iz NOB in poveljnega